

שמהה לונדון מספר על חייו

(כפי שמספר לנכדו במסגרת עבודת שורשים)

נולדתי ב 1918/10/4 בעיר ביאלייסטוק, פולין. בזמן שנולדתי גרנו בדירה שכורה ברחוב מוסטובה 4, על-יד הבית של הרב שמואל מוהליבר (הרב של ביאלייסטוק באותה תקופה) סמוך לבית הכנסת הגדול של העיר.
במגרש של בית הכנסת שייחסנו כנערים צעירים בצד רג'ל עם כדור מסמרוטים. יותר מאוחר עברנו לדירות שכורות אחרות, תחילה ברחוב רינק קושצ'ישקי 15, ואחר"כ ברחוב ביאלה 2, ליד נהר ביאלה.

המשפחה מצד אביו

אבי אהרון לונדון נולד בעיירה חומסק על-יד פינסק, קרוב לגבול הרוסי. בעיירה חומסק גרה המשפחה של אבי: האחות (דודה שלי) רחל, בעלה, וחמשת בנייה. רחל נפטרה בלידה השישית כשנולדה לה בת. בעלה של רחל (שם המשפחה זיטובסקי) היה קצב וסוחר בהמות ומדי פעם הגיע לביאלייסטוק לרוגל עסקיו. דודה שנייה מצד אביו- זיסל יהלום גרה בעיר קרטוז-ברזה, מקום שלפני מלחמת העולם השנייה היה מחנה ריכוז שבו ריכזו הפולנים פעילים קומוניסטים (בעיקר יהודים) לעבודות כפייה. הדודה זיסל הייתה אלמנה והיו לה שתי בנות- חייצה ומלכה, ושני בניים- שמחה ושמואל.
בחומסק גרו גם סבי מצד אביו ששמו היה משה וסבתاي מלכה. לאחר שסבתاي נפטרה, סבי נישא בשנית. הסבתא החדשה התיחסה אליו הנכדים מאד יפה.
זכור לי שבילדותי היינו נסועים בחופשיים לסבא בחומסק (עד בריסק ברכבת, ממש ברכבת לפינסק ומשם עם קרכה לחומסק). נסענו עס בעלה של דודתי רחל שהיה סוחר בהמות והגיע מדי פעם לביאלייסטוק.
התנאים בחומסק היו פרימיטיביים: הבית היה עשוי עץ עם גג קש (mdi פעם היו פורצות שרפות בגל החום מהארובה). לא היה חשמל ולא מים זורמים, אלא באך בচার.
סבי משה נפטר לפני המלחמה בגיל 86.

לאבי היו שני אחים נוספים שהיגרו לאmericה- נתן (שהיה רב) ומרדכי (שהיה מתאגף). אבי עזר לאחיו נתן להימלט מגיוס לצבא הרוסי (תקופת השירות בזמן הוא היה 25 שנה) ולהגר לאmericה (שילם 100 רובל זהב למtower).
בערך ב-1938 הדוד נתן שלח מכתב מאmericה שבו הציע שאחיו הגדל שמקה יגיע לאmericה להמשיך ללימוד על חשבוןו, בתנאי שיתחנן עמו בתו הצלעת. אחיו סרב בכל תוקף, אבל הדודה זיסל שכינה אותו כך: "אל תהיה טיפש. קודם כל סע- בכל מקרה לא ישלוχו אותך חזרה". הוא הסכים אבל לא הספיק.

אבי עבד בחיותות (חליפות ומעיליים לגברים, לפי מידת) והגיע לביאלייסטוק למצוא העבודה. שם הכיר את אמי ינטה מינס והם הת桓נו לפי המשוער ב-1913.
בעיר ביאלייסטוק הייתה עוד משפחה בשם לונדון שעיסוקה היה במוציארי חלב אבל לא היו קרובוי משפחה שלנו.

המשפחה מצד אמי

امي יינטה הייתה ילידת ביאלייסטוק, בת לשמעיה וחיה מינס שגם הם נולדו בביאליסטוק.

היו לה בביאליסטוק שתי אחיות אליה ולאה ואח צייר סנדר. הבכורה אליה התאולמנה והיו לה שלוש בנות: פרידל, אסתר ובלה.

לפני המלחמה פרידל הייתה נשואה והיה לה תינוק.

אסתר הייתה ב"הכשרה" בפולין ועמדו לקבל סרטיפיקט לעלות הארץ. כשהזורה הביתה מה"הכשרה" חלה ונפטרה (כשנתיים לפני המלחמה).

הצעירה בלה הייתה רוקה.

דודתי השניה מצד אמי לאה הייתה נשואה לבניימן פנחס רוטנברג. היו להם שתי בנות שינדל ואסתר ובן יעקב.

האח סנדר מינס היה נשוי ולא היו לו ילדים. אשתו הראשונה יהודית נפטרה לפני המלחמה ממחלה הסכרת. עם אשתו השנייה התחנו זמן קצר לפני המלחמה.

הסבתא חייה מינס נולדה בביאליסטוק, התאולמנה ונפטרה בגיל 86 לפני המלחמה.

בנוספ' לשתי אחיות והاח בביאליסטוק היו לאימי עוד שתי אחיות בארץות הברית: ציפי (או צילה) ועוד אחת שאיני זכר את שמה. כמו כן היו לה באמריקה שני אחים: הגדול אברהם והשני יוזל.

לציפי היו שתי בנות: אווה וגין (שינדל) ושלושה בנים: יצחק, יעקב ומשה.

הקרוביים מארה"ב אתם אנו בקשר היום: ברבורה הבת הצעירה של אווה ומשפחתה (מייקל הבעל ולורה הבת), הילדים של ז'אנט הבת הבכורה של אווה, והילדים של פול הבן של אווה (קינן, גיאול וג' ואן).

גם אימה של לי נסעה לאמריקה ב-1906 עם קרובי משפחה, אבל אחרי זמן

קצר התגעה הביתה וחזרה לביאליסטוק. לאחרונה מצאנו באינטרנט רישום מאיליס אילנד בניו יורק של פרטיה הנוסעים והאנויה אתה הגיעוami לניו יורק (אניה בשם וודרלנד שיצאה מאנטוורפן, בלגיה, והגיעה לניו יורק ב-21.8.1906).

כשהזורתני מרוסיה לפולין אחרי המלחמה לא מצאתי אף אחד מבני המשפחה בחיים בפולין, לא אימי ולא אח אב. **אני הניצול היחיד מהמשפחה בפולין.**

ב-1995 ביקרתי בפולין שוב עם משלחת מקראית ביאלייסטוק בלבד.

כל העיר השתנתה ולא ניתן היה לזהות כלום.

בשנה שעברה (2008) ביקרו במקום גם הקרובות מארה"ב ברבורה ובתה לורה. הן וניסו למצוא מסמכים ומקומות שייעדו על המשפחה. הם מצאו רק את הקבר של חייה מינס (הסבתא).

תקופת הילדות

במשפחתנו היו שלושה ילדים: האח הבכור שימקה (שמעיה) שנולד ב-1914, אח"כ נולדתי אני ב-1918, והאח הצעיר מוטקה (מורדכי) - ב-1925.

כשהייתי בן שנתיים נפלתי מהמרפסת שלנו בדירה ברחוב מוסטבה שהייתה בקומת הראשונה מעל קומת הקרקע. למזרلي נפלתי על ערמת זבל וניצلت, אבל סבלתי תקופה מסוימת מכאבים בדיבור ובראייה. גם בשנים יותר מאוחרות המשפחה באמריקה חשבה שנשארתי נכה.

מסקנה: לא כל זבל זה דבר רע....

מעל הדירה שלנו ברחוב מוסטובה הייתה משפחה מאוד דתית בשם וולר עם שבעה בניים ובת אחת-כולם עלו ארץ לפני המלחמה (קיבלו סרטיפיקטים והעלו גם את ההורים). הבית הזה יותר מאוחר הגיע לביאי סטוק ושם נספהה. הילד הצער-יחיאל היה חבר טוב שלו. הוא למד חיות אצל אבא שלי. בארץ פגשתי אותו.

ACHI הגדול השיג בקושי תעוזת בגרות לפני המלחמה. את השנה האחרונה למד פעמיים, ואבי היה צריך לשלם הרבה כסף לביה"ס כדי שיאפשרו לו לקבל תעודה. אבי אהרון היה בזמן שהתגייסתי (1941) בן 51, ואימי ינטה בת 46. הבית היה מסורתי. בחגים ולפעים גם שבתות הלכנו לבית הכנסת הגדל (ביחוד אם הגיע חזון מפורסם). לאבא היה מקום קבוע בבית הכנסת אבל הוא לא היה דתי (אפילו תפטעי אותו פעמיין מעשן בשבת. ביום יום היה מעשן כבד של סיגריות שהcin בעצמו).

בערבי שבת אימת הדלקה נרות, ועשינו קידוש וארוחה חגיגית: גפילטה-פייש ומרק עם אטריות דקוות.

שבשת עצמה נהנו לאכול כבד קצוץ, צימס, צ'ולנט עם קישקא, וקומפווט לKİНОות. בביאליסטוק היה מאכל ייחודי – עוגייה קובענס (מעין פיתה עוגלה, קצת מלוחה).

בביאליסטוק היה ארמן "פאלאס גראניצקי". לפני המלחמה זה היה בית מושל המחוז הפולני. לידיו היה גן העיר עם הרבה פרחים, ומולו היה מלון מפורסם "יהוטל ריז". בגן התקיימו אירועים שונים כמו קונצרטים, אספות וכו'.

התחלתי לרכיב על אופניים מגיל 5.

תקופת לימודים בביאליסטוק

למדתי שנה קרוא וכותב אצל מלמד (מגיל 5), אח"כ שלוש שנים בבית הספר הייסודי בויארסקי ביידיש. הייתה תקופה טובה. אני זוכר שאחורי כל אספת הורים אימת הייתה קונה לי עוגה בקונדיטוריה.

אחר-כך למדתי בגימנסיום (תיקון) – ספרוצנה בפולנית שם סיימתי שש כיתות מתוך שמונה. הפסיקתי למדוד שם בגל שהיה קשה לאבי לעמוד בשכר הלימוד הגבוה לגימנסיום (שהיה בי"ס פרט), עברו ועברו שני אחי. לאחר הפסקת הלימודים עבדתי כמה שנים אצל אבא בקבלה ל��חות ותפירת החלקים הפנימיים של החליפות (הבטנה).

אחרי פרוץ מלחמת העולם השנייה, הגרמנים והروسים חילקו ביניהם את השליטה בפולין (הסכם ריבנטרופ-מולוטוב), ובביאליסטוק הייתה תחת שלטון Soviety. בתקופה זו הלימודים היו חינם ואז סיימתי את שתי הכיתות האחרונות ביידיש בגימנסיה העברית שבתקופת הפלנינס למדנו בה בעברית והיא נחשבה כבעל רמה גבוהה (ושכר הלימוד היה מאד גבוה).

היהיתי צריך לסיים את הלימודים ב-22.6.1941 ולקבל תעוזת בגרות. בתקופה זו הסובייטים חשו שגרמניה עומדת להתקיף אותנו ולכן התחליו לגייס את הערים לצבא האדום. גם אני גויסתי חודשיים לפני סיום הלימודים. מנהל בית"ס הבטיח להורים שלי שבעזרת חלוקת תעוזות הבגרות, ימסור להם את תעוזת הבגרות שלי, וכך התגייסתי ללא חשש.

תקופת שירותו בצבא האדום

ב-22 לאפריל 1941 גויסתי לצה"ל כсолider הסובייטי.
בתחילת המלחמה בין גרמניה ורוסיה החטיבה שלנו השתתפה בחזית ואחר-כך נשלחה לעבודה באוראל בעיר סברדלובסק. התנאים היו קשים והכל היה בקיצוב בנוסף לביעיות הקור העז.
אני הסתדרתי בזכות זה שידעתי רוסית ושימשתי כמזכיר גודוד העבודה. בהתחלה היה קשר מכתבים עם הבית אבל אחרי מאי 1941 מועד התקפת רוסיה ע"י הגרמנים-קשר נtot. בתקופה המלחמה שהגענו לאורל לעבוד החלום שלי בתנאים הקשים שהיו, היה לעبور את היום, ושיהיה לי לחם לאכול. עבדתי כ"יולקניזטור" (מתוך פנצירים). המחלקה שלי הייתה ליד התנור ששיפק קיטור לכל המפעל. לתנור הביאו את כל תלוšíי הקיצוב המשומשים לשרפיה. על התנור הופקד עובד רוסי שידעתו שהוא גונב לעצמו חלק מהתלוšíים. אחרי שהוא עזב מילאתי את מקומו וניצلت גם אני את התלוšíים לעשות כסף טוב שאותו חלקתי גם עם חבר לחדר: מיכאל, אדק (אהרון), עקיבא (מביאליסטוק) ושמუון. בזכות הכסף הזה קניתנו אוכל בשוק השחור וגם ראיינו יחד מופעי בלט, אופרות ותיאטרון מהמשובחים של רוסיה. חלק מכיסף המרתני לדולרים ושמרתי בדרך אחרת. אם היו תופסים אותנו היו אוסרים אותנו להרבה שנים. כמוות האוכל שחלקו הייתה מצומצמת ותלויה ובquoד העבודה של מקבל. האוכל שחילקו כלל: לחם, סוכר, שמן, דיסחה, תה, תחליף חלב. בשוק השחור קניתי ביצים, חמאה, תפוחי אדמה, בגודן חם.

בתום המלחמה ב-1945- חזרתי לפולין לעיר זומקוביצה במערב פולין, אחרי שביקרתי בbialystok ולא מצאתי אף אחד מהמשפחה ומהקהל.
היהתי עד בתקופה זו ל腾היך שבו הפולנים השתלטו על האזור וגרשו את תושביו הגרמנים לגרמניה.

עליתי הארץ

אחרי ההכרזה על עצמאות ישראל על-ידי בן גוריון ב-1948 הגיעו לחיפה ב-29/11/1948 באוניה "פָּנוּ יוֹרָק". מהאוניה גויסתי לצה"ל והשתתפתי במלחמת העצמאות.
בחז"ל הכרתי את החובשת כוכבה האוזי- פלק ואחרי המלחמה ב-1950 התחרנו. נולדה לנו בת ינטה, יונת, יונית ב-1953. ובן אהרון רון ב-1955.
אני עבדתי בלשכת המשבטים בירושלים מ-17/11/1949-1955.
יצאתי לפנסיה במחוז דן ב-1984.
אני גר בקריית ביאליסטוק ביהוד מ-1950 עד היום הזה.

שמחה לונדון במדי הצבא האדום

שמחה לונדון במדי צה"ל בירושלים